

SVERIGEDEMOKRATER – VILKA ÄR DOM OCH VAD VILL DOM?

SÖREN HOLMBERG

Sverigedemokraterna är Sveriges mest impopulära parti. I SOM-undersökningarna kan svarspersonerna ange hur mycket de gillar eller ogillar olika partier. Skalan löper mellan -5 (ogillar) och +5 (gillar). I de två senaste undersökningarna 2005 och 2006 har inte bara riksdagspartierna funnits med i mätningen. Flera av de mindre nya partierna i svensk politik har också inkluderats – förutom sverigedemokraterna har sjukvårdspartiet, sveriges pensionärs intresseparti, junilistan och feministiskt initiativ tagits med. Resultaten i tabell 1 redovisar topplistan över Sveriges populäraste och impopuläraste partier. Medeltalsresultaten från ogillar-gillarskalan har multiplicerats med tio för att få fram siffror utan decimaler. Resultaten i tabell 1 kan därför variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar).

Listan toppas 2006 – föga överraskande kan det tyckas – av de två största partierna moderaterna och socialdemokraterna. Deras resultat är dock i båda fallen föga imponerande +3 på en skala som har +50 som maxvärde. De stora partierna vinner 2006 men de är inte särskilt populära. Det mycket mindre mittenpartiet centern är nästan lika populärt i genomsnitt (+2).

Längst ned på listan återfinns vi feministiskt initiativ och sverigedemokraterna med de sistnämnda allra längst ned. Popularitetsmedeltalet för sverigedemokraterna var -34 2005 och -32 2006. Andelen svenskar som gav sverigedemokraterna absoluta bottenuppskattningen -5 var hela 67 procent 2005 och 62 procent 2006. Resultatet beror inte på att sverigedemokraterna är okända och att det endast är en liten minoritet som besvarat popularitetsfrågan. Bland de nya partierna är sverigedemokraterna det mest välkända med en kännedomssiffra på hela 88 procent 2006, upp från 81 procent 2005. Övriga småpartier har lägre kännedomssiffror med pensionärspartiet som minst känt (65 procent) och feministiskt initiativ med nästan lika starka siffror som sverigedemokraterna. Feministiskt initiativ var känt av 84 procent av väljarkåren 2006. Motsvarande kännedomssiffror håller sig kring 95 procent för riksdagspartierna. Det är intressant att notera att de flesta partiers kännedomsresultat förstärktes under valåret 2006, speciellt gäller det de nya småpartierna.

Tabell 1 Populära och impopulära partier 2005 och 2006 (medeltal och procent)

	partipopularitet		procentandel med åsikt	
	2005	2006	2005	2006
1. moderaterna	+2	+3	94	95
2. socialdemokraterna	+0	+3	94	95
3. centerpartiet	+1	+2	93	95
4. folkpartiet	+2	-1	93	94
5. sveriges pensionärers intresseparti	-3	-2	53	65
6. sjukvårdspartiet	-5	-3	46	66
7. kristdemokraterna	-7	-3	94	94
8. miljöpartiet	-10	-3	94	94
9. vänsterpartiet	-15	-12	93	94
10. junilistan	-6	-13	71	77
11. feministiskt initiativ	-28	-20	81	84
12. sverigedemokraterna	-34	-32	81	88

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningar. Svartspersonerna fick placera partierna på en ogillar-gillarskala mellan -5 till +5. Siffrorna har multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Skalan kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Procentbasen är samtliga svartspersoner. Resultaten under "procentandel med åsikt" visar hur *kända* partierna är mätt via hur villiga människor är att uttala sympatier eller antipatier för dem.

En annan intressant förändring som kan iakttas är att de flesta partier inte bara blev mer välkända under valåret. De blev också något mer populär – eller i många fall något mindre impopulära (Holmberg 2006). Det är bara folkpartiet och junilistan som tappar i uppskattning mellan 2005 och 2006. Miljöpartiet är det parti som förstärker sin popularitet mest, eller rättare sagt som förminskar sin impopularitet mest. Miljöpartiets uppskattningssiffror går från -10 2005 till -3 valåret 2006. Även sverigedemokraterna minskar sin impopularitet något under valåret från -34 2005 till -32 2006.

Vilka ogillar sverigedemokraterna minst?

Vi använder tre olika kriterier för att studera sverigedemokraternas stöd i olika socioekonomiska grupper. Först och främst röststöd i riksdagsvalet naturligtvis. Men också uppskattning mätt via ogillar-gillarskalan. Vi studerar både popularitetsmedeltalen i olika sociala grupper och andelen personer som gillar sverigedemokraterna verkligen mycket. Den senare gruppen mäter vi som andelen personer som uppskattar sverigedemokraterna på +4- eller +5-nivån. Analysen utifrån ogillar-gillarskalan är ett viktigt komplement eftersom andel röstande på sverigedemokraterna är så få att alla statistiska estimat blir mycket osäkra. Andelen röstande på sverigedemokraterna i riksdagsvalet är 2,1 procent i SOM 2006, alltså något färre än i valet där sverigedemokraterna fick 2,9 procent.

Tabell 2 Sverigedemokraternas opinions- och röststöd i olika socioekonomiska grupper (medeltal, procent)

	uppskattning av sverigedemokraterna		andel röstade på sverigedemokraterna i riksdagsvalet 2006
	medeltal	andel +4/+5	
kvinnor	-35	3	1
män	-29	5	3
15 – 19	-25	6	-
20 – 29	-28	8	4
30 – 64	-34	3	2
65 – 85	-33	3	2
låg utbildning	-25	5	4
mellan	-27	6	3
hög utbildning	-43	1	1
förvärvsarbetande	-35	3	2
arbetslös	-18	9	2
förtidspensionerad	-24	9	3
studerande	-28	7	0
arbetare	-26	6	4
tjänstemän	-38	2	1
småföretagare/jordbrukare	-36	3	2
privat sektor	-31	4	3
offentlig sektor	-35	3	2
LO	-27	5	4
TCO	-36	2	1
SACO	-46	1	0
landsbygd/tätort	-30	4	3
stad/storstad	-34	4	2
går ofta i gudstjänst	-35	5	1
... då och då	-34	4	2
går aldrig i gudstjänst	-30	4	3
svensk/nordisk uppväxt	-32	4	2
uppväxt i Europa/utanför Europa	-26	6	0
samtliga	-32	4	2

Kommentar: Resultaten bygger på data från SOM-undersökningen 2006. Uppskattningssiffrorna kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). "Andel +4/+5" visar andelen svarspersoner som placerar sverigedemokraterna högt på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5.

Resultaten i tabell 2 är i de flesta fall mycket entydiga oavsett vilket kriterium vi utgår ifrån. Sverigedemokraterna hade valåret 2006 mest stöd (var minst impopulära) i följande socioekonomiska grupper: bland män, unga, lågutbildade, arbetare, LO-anslutna, landsbygdsbor, anställda i privat sektor, människor som aldrig går i kyrkan och förtidspensionerade. Mönstret är inte lika tydligt när det gäller infödda svenskar och arbetslösa, men om vi ser på röstning kan vi också ta med infödda svenskar och ser vi på uppskattning kan vi också inkludera arbetslösa bland de grupper som tycker minst illa om sverigedemokraterna. Det bör betonas att skillnaderna mellan olika grupper i de flesta fall är mycket små.

Det gäller också när vi ser på vilka sociala grupper som ger sverigedemokraterna minst stöd. I SOM-studien 2006 är det följande grupper: kvinnor, medelålders och äldre, högutbildade, tjänstemän, storstadsbor, anställda i offentlig sektor, medlemmar i SACO, regelbundna kyrkobesökare och förvärsarbetande. Invandrare kan läggas till utifrån röstningskriteriet (de röstar sällan på sverigedemokraterna), men inte utifrån vår popularitetsmätning. Invandrare från utanför Norden tycker i SOM-studien inte genomsnittligt sämre om sverigedemokraterna än infödda svenskar.

Om vi ser på i vilka grupper som sverigedemokraterna är opinionsmässigt starkast påminner mönstret mycket om vad vi vet om röststödet för dansk folkeparti (Meret 2003), men också om stödet för ny demokrati i valet 1991 (Gilljam och Holmberg 1993). Det sociala stödmönstret känns också igen mer internationellt om vi ser på vilka grupper det är som brukar rösta på extrema högerpartier eller främlingsfientliga partier (Norris 2005, van der Brug m fl 2005, Bergh 2004, Rydgren och Widfelt 2004, Rydgren 2005).

Det gemensamma för många av de samhällsgrupper som har en förstärkt tendens att stödja partier av sverigedemokraternas typ är social utsatthet och hot om marginalisering i globaliseringens och mångkulturalismens tidevarv. Karakteristiken passar kanske bäst in på grupper som arbetslösa, förtidspensionerade och lågutbildade. Henrik Oscarsson har träffande formulerat mönstret i form av vad han kallar förlorarpå hypotesen. ”Motkrafter till globalisering, mångkulturalism och internationalism skapar en intressekonflikt där somliga grupper ser stora möjligheter och andra ser stora bekymmer. Förlorarna känner sig hotade av en snabb samhällsförändring och gör bedömningen att hävda sig socialt, politiskt och ekonomiskt kringskärs” (Oscarsson 2007).

Den här typen av sociologiskt orienterad teoribildning brukar internationellt gå under namnet ”new social cleavage thesis” (Norris 2005). Ett visst empiriskt stöd för resonemanget att människors sociala utsatthet kan leda till stöd för nya populistiska partier finns som synes i det svenska fallet. Men sambanden är i de flesta fall inte särskilt starka. Förklaringskraften är begränsad. Som så ofta när det gäller sociologiska teorier behöver de kompletteras med politiska förklaringsfaktorer. Man kan inte förstå framgångar eller inte framgångar för nya partier av sverigedemokraternas slag genom att enbart leta efter förklaringsfaktorer bland väljarna. Efterfrågeanalysen på väljarnivå måste kompletteras med en utbudsanalys på partinivå.

Forskarna på området brukar tala om att det måste finnas ”gynnsamma möjlighetsstrukturer” för att högerpopulistiska partier skall lyckas växa fram (Rydgren 2005: 36-37). Bland dessa möjlighetsstrukturer finns en minskande grad av partiidentifikation inom de etablerade partierna, politisering av nya frågor (främst invandring), ett närmande mot mitten bland de etablerade partierna, ett proportionellt valsystem med låga spärrar, samt inte minst ett allmänt växande politikerförakt.

Vi skall inte systematiskt pröva alla dessa olika hypoteser i detta sammanhang. Många av dem är mest relevant när vi genomför komparativa studier och försöker förstå varför högerpopulistiska partier är mer framgångsrika i vissa länder än i andra. Här skall vi koncentrera oss på politiska attityder som förklaringsfaktorer till stödet för sverigedemokraterna.

En första och avgörande försvarslinje för etablerade partier mot inbrytningar av nya utmanarpartier är att de gamla partiernas väljare skall vara mycket svårlockade av det nya. Helst skall de etablerade partiernas väljare tycka intensivt illa om nya partier. Då är potentialen för nya partier att växa mycket begränsad, speciellt i ett system som det svenska med ett jämförelsevis högt valdeltagande. De flesta väljare är redan upptagna av gamla partier.

Resultaten i tabell 3 visar mycket tydligt att de etablerade partiernas försvarslinje fungerade mycket väl 2006. Väljare som röstade på andra partier än sverigedemokraterna tyckte i genomsnitt mycket illa om sverigedemokraterna. Impopularitetsgenomsnittet varierar från -45 (v- och mp-väljare) till -32 (m-väljare). Det var endast sd:s egna väljare som tyckte om sverigedemokraterna (+37).

Tabell 3 Uppskattning av sverigedemokraterna bland riksdagspartiernas väljare 2006 (medeltal)

partival 2006	uppskattning av sverigedemokraterna	
	medeltal	andel +4/+5
v	-45	2
s	-34	2
mp	-45	0
c	-38	1
fp	-37	2
kd	-35	2
m	-32	3
sd	+37	57
röstade blankt	-33	4
icke röstare	-23	4
ej röstberättigad	-22	8
samtliga	-32	4

Kommentar: Resultaten kommer SOM-studien 2006. Medeltalet kan variera mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Analysen omfattar enbart svenska medborgare

Om vi ser på andelen personer som uppskattade sverigedemokraterna så mycket att de gav partiet en +4:a eller en +5:a på ogillar-gillarskalan är även den gruppen mycket begränsad. I hela valmanskåren endast 4 procent och bland de etablerade partiernas väljare bara mellan 0 procent (mp-väljare) till 3 procent (m-väljare). Andelarna är låga också bland blankröstare (3 procent) och röstskolkare 2006 (4 procent). Bland ej röstberättigade unga är andelen dock något högre (8 procent). Totalt sett hade sverigedemokraterna med andra ord ett mycket begränsat ej-materialiserat röststöd 2006. Endast bland unga icke-röstberättigade når sverigedemokraterna något starkare popularitetssiffror.

Resultaten visar mycket tydligt att sverigedemokraterna inte hade mycket mer potentiellt röststöd att hämta 2006 än de cirka 3 procent de fick i valet.

Vad vill dom?

Likväl som sverigedemokraternas väljare har en viss social profil har de en åsiktsmässig och ideologisk profil. Skillnaden är att den politiska attitydprofilen är mycket skarpare utmejslad än den sociala. Det finns politiska sakfrågor där sverigedemokrater åsiktsmässigt skiljer sig mycket påtagligt från vad de flesta andra svenskar tycker. I tabell 4 jämför vi systematiskt vad svenska folket och sverigedemokraternas väljare tycker i ett trettiotal frågor. Resultaten har rangordnats efter storleken på åsiktsskillnaden. Störst skillnad kommer först. Vi har inte bara inkluderat politiska sakfrågor i jämförelsen. Även förhållningssätt som har att göra med politiskt intresse, förtroende, religion och ideologi har tagits med. Resultaten ger en bred bild av på vilka politikområden som sverigedemokrater attitydmässigt skiljer sig respektive inte skiljer sig från genomsnittet i Sverige.

Flyktingfrågans särställning framträder mycket tydligt. Samtliga sd-väljare i SOM-studien tyckte det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (100 procent). Bland svenska folket är det en minoritetsåsikt (46 procent). Skillnaden i inställning till flyktingmottagning på hela 54 procentenheter mellan sverigedemokrater och svenska folkets genomsnitt är den största i hela vår undersökning. En negativ inställning till svensk flyktingmottagning är sverigedemokraternas mest särskiljande åsikt. Andra sådana utmärkande och särskiljande attityder hos sd-väljare är önskan att minska u-hjälpen, uppfattningen att svensk demokrati fungerar dåligt, åsikten att Sverige bör lämna EU och ett lågt förtroende för svenska politiker. Sverigedemokrater har ett mycket lågt politikerförtroende och är mycket tydliga EU-motståndare. Sverigedemokrater är nationalist. Sverige kommer först.

Går vi ytterligare nedåt på rangordningen över särskiljande frågor finner vi så blandade frågor som NATO-medlemskap, vänster-högerideologi och 4-procents spärren till riksdagen. Sverigedemokrater vill klart mer än svenska folket att vi skall gå med i NATO. På vänster-högerekalan tenderar sd-väljare att placera sig i mitten eller till höger, mer sällan till vänster. Sverigedemokraterna är ett centrum-höger fenomen om vi får tro sd-väljarna själva. När det gäller riksdagsspärren vill fler sve-

rigedemokrater sänka spärren än bland folket som helhet. Men inte ens bland sverigedemokrater vill en majoritet sänka 4-procents spärren. En opinionsövertikt bland sd:s väljare vill inte sänka spärren. De hoppas kanske kunna komma in i riksdagen ändå?

Tabell 4 Sverigedemokraterna jämförda med svenska folket – politiska åsikter, ideologi, förtroende (procent)

	sd-väljare	samtliga	skillnad
bra ta emot färre flyktingar	100	46	+54
bra minska u-hjälp	63	22	+41
mycket/ganska nöjd med hur svensk demokrati fungerar	39	78	-39
bra att Sverige går ut ur EU	61	27	+34
mycket/ganska stort förtroende för svenska politiker	10	39	-29
bra med svenskt medlemskap i Nato	50	22	+28
bra att sänka 4%-spärren till riksdagen	34	9	+25
subjektiv vänsterposition	11	35	-24
varken eller	46	26	+20
subjektiv högerposition	43	39	+4
bra sänka skatterna	78	61	+17
hög mellanmänsklig tillit	46	63	-17
mycket/ganska nöjd med hur EU:s demokrati fungerar	30	46	-16
bra med ett jämställt samhälle	66	82	-16
bra med aktiv dödshjälp	53	37	+16
bra minska offentliga sektorn	44	30	+14
bra att tillåta homosexuella adoptera barn	19	31	-12
bra med ett miljövänligt samhälle	31	42	-11
bra att tillåta jakt på varg	52	42	+10
bra avveckla kärnkraften	28	37	-9
bra med republik	19	13	+6
går aldrig i gudstjänst	64	58	+6
bra med mer sjukvård i privat regi	30	35	-5
mycket nöjd med livet	38	35	+3
bra att förbjuda forskning på embryonala stamceller	28	25	+3
mycket/ganska politiskt intresserad	52	55	-3
bra med spritförsäljning i livsmedelsbutiker	39	37	+2

Kommentar: Resultaten kommer från SOM-undersökningen 2006. Ett positivt skillnadsmått (+) visar att sd-väljare i riksdagsvalet har mer av den aktuella egenskapen än svenska folket. En negativ skillnad (-) visar tvärtom att sd-väljare har mindre av egenskapen än svenska folket.

När det gäller jämställdhet mellan könen är sd-väljare mer skeptiska än genomsnittet i Sverige. Detsamma gäller inställningen till ett miljövänligt samhälle. Sverigedemokrater är något mindre ideologiskt gröna än svenskar i gemen. Religiöst tenderar sverigedemokraterna att ha mest stöd bland människor som aldrig går i kyrkan, men skillnaderna är små. I två andra moraliska frågor återfinns något större skillnader. Sverigedemokrater vill i högre utsträckning än folkgenomsnittet tillåta aktiv dödshjälp men när det gäller homosexuellas rätt att adoptera barn är de mindre positiva än svenska folket. I det förra fallet är det fråga om en moralliberal inställning medan det senare fallet avslöjar en moralkonservativ hållning.

Bland de sakfrågor där åsiktsskillnaderna inte är så stora mellan sd-väljare och svenska folkets genomsnitt finns flera sociala vänster-högerfrågor som den offentliga sektorns storlek, sjukvård i privat regi och spritförsäljning i livsmedelsbutiker. Sverigedemokrater är mer för skattesänkningar än folkgenomsnittet, men åsiktsskillnaden är inte dramatisk (17 procentenheter). Till skillnad från ny demokrati är i sverigedemokraterna inte i första hand ett skattesänkarparti. Sverigedemokraternas väljare utmärker sig inte som motståndare till offentlig sektor eller till välfärdstaten. Men den skall vara till för svenskar.

Till sist, sverigedemokrater är som de allra flesta svenskar positiva till att bevara monarkin i Sverige. Men de är inte mer positiva till monarkin än folk i allmänhet. Det är snarare något tvärtom. Sverigedemokraternas väljare är i något större utsträckning för att införa republik (19 procent) än folk i allmänhet (13 procent).

Viktiga frågor

Sverigedemokrater gör en mycket annorlunda prioritering än svenskar i allmänhet när det gäller vilka som är de viktiga samhällsproblemen i dagens Sverige. I SOM-studierna frågar vi helt öppet utan fasta svarsalternativ efter vilka frågor eller samhällsproblem som svarspersonerna tycker är viktigast i Sverige idag. Bland sverigedemokrater toppar invandrings- och flyktingfrågor. Hela 54 procent av sd-väljarna 2006 nämner den typen av problem som viktigt i SOMs undersökning. Motsvarande resultat bland samtliga svarspersoner är endast 14 procent och en 6:e plats på rangordningen. Ett annat område som också uppfattas som klart viktigare bland sverigedemokraternas väljare än bland svenskar i gemen är lag och ordning. Bland sd-väljare nämns lag och ordning som ett viktigt samhällsproblem av 25 procent mot endast av 14 procent bland samtliga svarande.

För alla övriga samhällsområden som utpekats av de svarande gäller att sverigedemokrater nämner dem lika ofta eller mindre ofta som viktiga än svensken i allmänhet. Bland områden som anges ungefär lika ofta av sd-väljare som av genomsnittet av alla väljare märks vårdfrågor, inklusive äldreomsorg, och ekonomi- och skattefrågor. Områden som främst nämns mindre ofta av sverigedemokrater än av folk i allmänhet är sysselsättningen och utbildningsfrågorna. Endast 8 procent av sd:s väljare

angav exempelvis skol- och utbildningsfrågor som viktiga. Bland svenska folket är motsvarande siffra 24 procent år 2006.

Sverigedemokrater utmärks alltså av att klart mer än övriga svenskar prioriterar frågor som har att göra med invandring och lag och ordning. På nedsidan återfinns främst utbildningsfrågorna som sd-väljare tenderar att prioritera klart lägre än svensken i allmänhet.

Det avgörs 2009 och 2010

Sammanfattningsvis kan vi slå fast att sverigedemokraternas väljare socioekonomiskt utmärks av att något oftare än genomsnittet komma från socialt utsatta och resurs-svaga miljöer, men att det som mest utmärker dem är politikermisstro och en negativ inställning till flyktingmottagning och att de mer än andra ser invandringsfrågor och lag och ordning som Sveriges viktigaste problem. I alla dessa hänseenden liknar sverigedemokraterna sina internationella motsvarigheter i andra länder. Skillnaden är bara att sverigedemokraterna än så länge inte varit lika framgångsrika på väljararenan i Sverige som partiets motsvarigheter varit i många andra länder. De etablerade partierna stödda av de allra flesta av sina väljare – som i genomsnitt tycker mycket illa om sverigedemokraterna – har varit framgångsrika hittills med att försvara sig mot en inbrytning på nationell nivå. Vi får se hur det går i europaparlamentsvalet 2009 och i riksdagsvalet 2010. Det är då det avgörs.

Referenser

- Bergh, Johannes (2004) Protest Voting in Austria, Denmark and Norway. *Scandinavian Political Studies* 2004:367-389.
- Gilljam, Mikael och Holmberg, Sören (1993) *Väljarnas val*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören (2006) *Partipopularitet*. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*. Göteborg: SOM-institutet.
- Meret, Susi (2003) Højrepopulisme. I Andersen, Jørgen, Goul og Borre, Ole (red) *Politisk förändring*. Viborg: Systime A/S.
- Norris, Pippa (2005) *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oscarsson, Henrik (2007) Vilka väljargrupper röstade på sd? PP-presentation. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Rydgren, Jens och Widfeldt, Anders (red) (2004) *Från Le Pen till Pim Fortuyn – populism och parlamentarisk högerextremism i dagens Europa*. Stockholm: Liber.
- Rydgren, Jens (2005) *Från skattemissnöje till etnisk nationalism*. Lund: Studentlitteratur.
- van der Brug, Wouter et al (2005) Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed. *Comparative Political Studies* 2005:537-573.

